

CONDIȚIILE GENERALE ȘI SPECIALE PENTRU EXISTENȚA SUBIECTULUI PERSOANĂ FIZICĂ ÎN CAZUL INFRAȚIUNILOR PREVĂZUTE ÎN CAPITOLELE XV ȘI XVI DIN PARTEA SPECIALĂ A CODULUI PENAL: ASPECTE INTRODUCITIVE

Ruslan POPOV

Catedra Drept Penal și Criminologie

In this study is shown that the subject of the offense is the person who commits an offence, who possesses all the qualities – general and special – required by the General Part and Special Part of the Penal Code and who, because of this, becomes able to penal liability. It is argued why the classification of the offence subjects, with regard to their situation within the offence, the ones concerning the active subject and passive subject is not compliant with the legal framework of the Republic of Moldova. The victim of the offence is related to the reference system of the offence object and not to the reference system of the offence subject. Also there is pointed out that the general conditions for the existence of the subject natural person of the offences under Chapters XV and XVI of the Special Part of the Penal Code – the minimum age of penal liability and the accountability – are mandatory conditions to subjects of all offences under Chapters XV and XVI of the Special Part of the Penal Code, whether or not the are special subjects.

In this investigation it is determined that the special qualities of the offence subject, required by the Special Part of the Penal Code, are relevant only in the case of the offenses specified in art.324, 327, 328, 329, 330¹, 332, 333, 335 or 335¹ PC RM. With regard to the offences referred to in art.325, 326 and 334 PC RM, they have a general subject and not a special subject. Also it is shown that the special subject of the offence is the natural person or the legal entity that, apart from the general qualities required by the General Part of the Penal Code, must have the special qualities required by the norm of the Special Part of the Penal Code, which sets the liability for that offence. It is also argued that if we refer to the subject of the offences specified in art.324, 327, 328, 329, 330¹, 332, 333, 335 or 335¹ PC RM, in all of the cases, we are confirming the presence of qualities characterizing the legal status of the person evolving as a subject of the offence or the one achieving the function carried by the subject.

În conformitate cu alin.(1) art.51 CP RM, temeiul real al răspunderii penale îl constituie fapta prejudiciabilă săvârșită, iar componența infracțiunii, stipulată în legea penală, reprezintă temeiul juridic al răspunderii penale. În același timp, potrivit art.15 CP RM, gradul prejudiciabil al infracțiunii se determină conform semnelor ce caracterizează elementele infracțiunii: obiectul; latura obiectivă; subiectul; latura subiectivă.

Din analiza acestor prevederi ale legii penale se desprinde că – de rând cu obiectul infracțiunii, latura obiectivă a infracțiunii și latura subiectivă a infracțiunii – subiectul infracțiunii constituie unul dintre elementele constitutive ale infracțiunii.

În literatura de specialitate, în legătură cu înțelesul noțiunii „subiectul infracțiunii”, au fost exprimate puncte de vedere variate: „persoana fizică sau juridică ce săvârșește o faptă care constituie infracțiune” [1]; „persoana care a comis o faptă ce constituie infracțiune” [2]; „persoana fizică sau juridică care săvârșește o infracțiune și urmează să răspundă penal” [3]; „persoana care a comis o faptă prevăzută de legea penală și care, grație faptului că posedă toate semnele prevăzute de lege pentru această categorie de subiect, este pasibilă de răspundere penală” [4]; „persoana care a săvârșit o infracțiune și care posedă toate calitățile cerute de lege, astfel încât să poată suporta răspunderea penală” [5]; „persoana care este pasibilă de răspundere penală pentru fapta prevăzută de legea penală, săvârșită de ea cu intenție sau din imprudență” [6].

Sinteza acestor puncte de vedere ne permite să afirmăm că subiectul infracțiunii este acea persoană care săvârșește o infracțiune, care posedă toate calitățile – generale și speciale – cerute de Partea Generală și de Partea Specială ale Codului penal și care, datorită acestui fapt, devine pasibilă de răspundere penală.

Unii autori, în special cei români, consideră că subiect al infracțiunii este nu doar persoana care săvârșește infracțiunea, dar și persoana care participă la săvârșirea infracțiunii în calitate de complice, instigator (sau organizator) [7].

Cauza enunțării unei asemenea poziții în doctrina penală română o găsim în textul legii penale române: art.144 din Codul penal al României din 1968 [8] stabilește: „Prin „săvârșirea unei infracțiuni” sau „comiterea unei infracțiuni” se înțelege săvârșirea oricăreia dintre faptele pe care legea penală le pedepsește ca infracțiune

consumată sau ca tentativă, precum și participarea la comiterea acestora ca autor, instigator sau complice (subliniere ne aparține – *n.a.*)”. O prevedere similară se conține în art.174 din Codul penal al României din 2009 [9].

Însă, o asemenea interpretare largă a noțiunii de săvârșire (comitere) a infracțiunii lipsește în Codul penal al Republicii Moldova. Din interpretarea sistemică a art.21 și 42 CP RM ne putem da seama că săvârșește infracțiunea doar autorul acesteia. Ceilalți participanți la infracțiune – complicele, instigatorul și organizatorul – contribuie la săvârșirea infracțiunii, însă nu o săvârșesc. Or, complicele, instigatorul și organizatorul nu pot să execute nici măcar parțial latura obiectivă a infracțiunii.

Iată ce menționează în acest sens M.Grama: „Autor al infracțiunii poate fi doar persoana ce corespunde tuturor cerințelor înaintate față de subiectul infracțiunii concrete. În aceste cazuri este vorba nu doar despre trăsăturile subiectului general al infracțiunii, dar și despre trăsăturile înaintate față de subiectul special. Astfel, autor al unei infracțiuni militare poate fi numai un militar, adică persoana care îndeplinește serviciul militar în termen sau în bază de contract, trece pregătirea militară obligatorie sau este chemată la concentrări. Persoana care nu posedă aceste trăsături, chiar dacă împreună cu un militar, spre exemplu, a participat la săvârșirea unei infracțiuni militare, nu poate fi recunoscută autor al infracțiunii militare. În astfel de cazuri, o asemenea persoană poate purta răspundere doar în calitate de organizator, instigator sau complice” [10]. Într-o manieră asemănătoare se exprimă A.P. Kozlov: „Săvârșirea infracțiunii constă în aceea că, prin fapta sa, persoana aduce atingere relațiilor sociale; acțiunea sau inacțiunea acestei persoane produce sau poate produce urmări prejudiciabile. Datorită conduitei autorului infracțiunii, fie apare rezultatul infracțional, fie acesta devine posibil. Numai fapta autorului infracțiunii face parte din conduita infracțională la etapa de executare a laturii obiective. Faptele altor participanți la infracțiune nu pot să declanșeze producerea rezultatului infracțional. Fapta autorului infracțiunii este cea descrisă în normele din Partea Specială a Codului penal” [11].

Menționăm că, în corespundere cu alin.4 art.34 din Codul penal al Federației Ruse [12], persoana, care nu este subiect al infracțiunii, special indicat în articolul corespunzător al Părții Speciale a Codului penal, și care a participat la săvârșirea infracțiunii prevăzute de acel articol, poartă răspundere pentru respectiva infracțiune în calitate de organizator, instigator sau complice.

Considerăm oportună completarea art.42 CP RM cu alineatul (7), având un conținut similar celui de la alin.4 art.34 din Codul penal al Federației Ruse. Acest alineat proiectat ar veni în completarea alin.(6) art.42 CP RM, care stabilește: „Participanții trebuie să întrunească semnele subiectului infracțiunii”. Or, în lipsa unei asemenea completări, alin.(6) art.42 CP RM reflectă doar aproximativ realitatea juridică. Astfel, în contextul studiului de față, afirmăm că nu este obligatoriu ca organizatorul, instigatorul sau complicele la infracțiunile, prevăzute la art.324, 327, 328, 329, 330¹, 332, 333, 335 sau 335¹ CP RM, să dispună de calitățile speciale ale subiectului acestor infracțiuni. Este suficient ca organizatorul, instigatorul sau complicele la infracțiunile specificate mai sus să posede calitățile generale cerute de lege subiectului infracțiunii.

Din cele menționate reiese că nu poate fi considerată subiect al infracțiunii persoana care nu posedă calitățile cerute de articolul din Partea Specială a Codului penal pentru infracțiunea săvârșită de acea persoană. În acest plan, nu putem fi de acord cu V.G. Usov, care afirmă: „De regulă, coautorul execută o parte a laturii obiective a infracțiunii și, de aceea, nu trebuie să posede în mod obligatoriu toate calitățile subiectului special, atunci când acționează împreună cu un alt coautor care este subiect special al infracțiunii. De exemplu, în cazul coautoratului la coruperea pasivă, persoana, care nu este persoană cu funcție de răspundere, poate săvârși primirea foloaselor necuvenite” [13].

Replicând, apelăm la opinia exprimată de I.Țurcan: „O persoană particulară nu poate să săvârșescă coruperea pasivă. Chiar dacă persoana particulară ia remunerația ilicită împreună cu o persoană cu funcție de răspundere, nu putem afirma că această persoană particulară execută latura obiectivă a infracțiunii specificate la art.324 CP RM. O persoană particulară poate doar să contribuie la executarea laturii obiective a infracțiunii prevăzute la art.324 CP RM. Să contribuie pe calea complicității, organizării sau instigării la coruperea pasivă. O persoană particulară nu poate să săvârșescă coruperea pasivă, pentru că nu poate fi coruptă” [14]. O opinie apropiată formulează I.Botezatu: „În doctrina penală, noțiunea „fiecțiunea de autor al infracțiunii” se referă la cazul când la săvârșirea infracțiunii de către subiectul special al acesteia, contribuie persoane care nu au calitatea specială a subiectului respectiv [15]. În cazul escrocheriei cu folosirea situației de serviciu, nu săvârșește această infracțiune cel care nu-și folosește situația de serviciu. Aceasta nu înseamnă că îl vom trage la răspun-

dere conform alin.(1) art.190 CP RM. Nu, pentru că, deși nu săvârșește, el contribuie la săvârșirea nu a unei escrocherii oarecare, dar anume a escrocheriei cu folosirea situației de serviciu. Deci, nu poate fi neglijată cooperarea cu autorul infracțiunii, în baza intenției infracționale care-i unește pe toți participanții la infracțiune. Așadar, „autorul fictiv” va răspunde în baza art.42 și lit.d) alin.(2) art.190 CP RM” [16].

În concluzie, subiect al infracțiunii, în general, și subiect special al infracțiunii, în special, nu poate fi considerată persoana care contribuie la săvârșirea infracțiunii în calitate de complice, instigator sau organizator. O asemenea persoană îndeplinește rolul de participant secundar la săvârșirea infracțiunii. Ea trebuie să îndeplinească condițiile generale pentru existența subiectului infracțiunii, condiții specificate în art.21 CP RM. În același timp, participantul secundar la săvârșirea infracțiunii poate să nu posedă calitățile speciale cerute de articolul din Partea Specială a Codului penal pentru infracțiunea la a cărei săvârșire participă (iar, chiar dacă le posedă, nu poate săvârși infracțiunea prevăzută de acel articol, nu poate executa latura obiectivă a infracțiunii prevăzute de acel articol). Întrucât nu posedă necesarmente toate calitățile – generale și speciale – cerute de lege, participantul secundar la săvârșirea infracțiunii nu este subiect al infracțiunii. Drept urmare, o persoană particulară nu poate fi coruptă, nu poate abuza de putere sau de serviciu, nu poate săvârși exces de putere sau depășire a atribuțiilor de serviciu, nu poate comite neglijența în serviciu etc.

Excepție de la această regulă o constituie ipoteza în care infracțiunea cu subiect special îndeplinește cumulativ următoarele două condiții: 1) este o infracțiune complexă; 2) se caracterizează prin aceea că o parte a laturii ei obiective poate fi executată de o persoană care nu este subiect special. De exemplu, „în cazul violului săvârșit de două sau mai multe persoane, victima trebuie să aibă o altă apartenență sexuală decât persoana care realizează raportul sexual. În raport cu persoana care realizează constrângerea fizică sau psihică, apartenența sexuală poate fi aceeași” [17]. Cu alte cuvinte, în cazul violului săvârșit de două sau mai multe persoane, numai cel care realizează raportul sexual trebuie să posedă calitatea specială de persoană având o altă apartenență sexuală decât victima. În ce privește persoana care realizează constrângerea fizică sau psihică, nu este obligatoriu ca aceasta să aibă o altă apartenență sexuală decât victima.

Totuși, trebuie să precizăm că nici una dintre infracțiunile prevăzute în Capitolele XV și XVI din Partea Specială a Codului penal nu face parte din categoria de infracțiuni complexe, care să se caracterizeze prin aceea că o parte a laturii lor obiective poate fi executată de o persoană care nu este subiect special. De aceea, excepția în cauză nu este relevantă în raport cu infracțiunile prevăzute în Capitolele XV și XVI din Partea Specială a Codului penal.

Așadar, pentru a fi subiect al infracțiunii, persoana trebuie să posedă toate calitățile – generale și speciale – cerute de Partea Generală și de Partea Specială ale Codului penal. Mai precis, pe calitățile generale cerute de Partea Generală a Codului penal trebuie să se grezeze calitățile speciale cerute de Partea Specială a Codului penal. În orice caz, suportul normativ de bază al calităților cerute de legea penală subiectului infracțiunii este cel din art.21 CP RM.

Accentuăm aceasta, întrucât, uneori, în literatura de specialitate atât din România [18], cât și din Republica Moldova [19], sunt utilizate noțiunile-pereche „subiectul activ al infracțiunii” și „subiectul pasiv al infracțiunii”. Se consideră că subiectul activ al infracțiunii și subiectul pasiv al infracțiunii sunt cei doi subiecți ai raportului juridic penal de conflict: subiectul activ al infracțiunii este persoana care săvârșește infracțiunea; subiectul pasiv al infracțiunii este persoana asupra căreia se îndreaptă infracțiunea.

Precizăm din start că nu considerăm incorectă această concepție de clasificare a subiecților infracțiunii în funcție de poziția lor în cadrul infracțiunii. Totuși, o considerăm neconformă cu cadrul normativ al Republicii Moldova. Cel mai probabil, în opinia promotorilor concepției în cauză, noțiunile „subiectul activ al infracțiunii” și „subiectul pasiv al infracțiunii” sunt părți componente ale noțiunii generice „subiectul infracțiunii”. În Codul penal al Republicii Moldova, articolul 21 se numește „Subiectul infracțiunii”. Însă, din analiza acestui articol se desprinde că el se referă numai la persoana care săvârșește infracțiunea, nu și la persoana asupra căreia se îndreaptă infracțiunea. Acesta este un prim indiciu al faptului că concepția de clasificare a subiecților infracțiunii în funcție de poziția lor în cadrul infracțiunii nu este conformă cu cadrul normativ al Republicii Moldova.

Un al doilea indiciu îl găsim în Partea Specială a Codului penal al Republicii Moldova: în nici un articol din cadrul acesteia nu se utilizează noțiunile „subiectul activ al infracțiunii” și „subiectul pasiv al infracțiunii”. În schimb, pentru desemnarea persoanei asupra căreia se îndreaptă infracțiunea se folosește noțiunea „victima

infracțiunii” (de exemplu, în art.145, 146, 148, 150-152, 156, 159, 163, 164-166, 169, 171, 172, 174, 175, 192¹, 201¹, 214, 217⁶, 280, 284, 362 și 370 CP RM). Și atunci, se impune întrebarea: dacă legiuitorul operează în cadrul legii penale cu noțiunile „subiectul infracțiunii” și „victima infracțiunii”, de ce trebuie căutați substituenți pentru aceste noțiuni și creată confuzie atât în plan teoretic, cât și în plan practic? Pentru că oricine este în drept să se întrebe: au oare același conținut noțiunile „subiectul infracțiunii” și „victima infracțiunii”, utilizate în art.21 CP RM, și noțiunile „subiectul activ al infracțiunii” și „subiectul pasiv al infracțiunii”, folosite de unii doctrinari autohtoni? Dacă răspunsul este afirmativ, atunci nu este clar de ce acești doctrinari preferă să utilizeze noțiuni care, probabil, își au suportul în legile penale ale altor state, nu și în legea penală a Republicii Moldova. Dacă răspunsul este negativ, atunci respectivii doctrinari ar trebui să explice în ce constă diferența dintre noțiunile confruntate.

Nu este exclus ca, în plan terminologic, noțiunile „subiectul activ al infracțiunii” și „subiectul pasiv al infracțiunii” să fie mai reușite decât noțiunile „subiectul infracțiunii” și „victima infracțiunii”. Însă, atunci când discutăm despre interpretarea și aplicarea legii penale, contează dacă terminologia este sau nu conformă cu litera legii. Chiar dacă este imperfectă sub aspect terminologic, o prevedere legală trebuie respectată. Iar soluția (stabilită și ea de lege) este de a formula o recomandare de perfecționare a legii în plan terminologic. Orice altă soluție (presupunând promovarea unui paralelism terminologic neconform cu textul legii) este nu altceva decât o expresie a nihilismului juridic.

Dar acesta nu este singurul argument pentru a nu utiliza noțiunile „subiectul activ al infracțiunii” și „subiectul pasiv al infracțiunii”.

În plan filosofic, obiectul reprezintă realitatea exterioară subiectului [20]. Astfel, din perspectiva acțională (care este cea mai potrivită atunci când ne referim la o infracțiune), subiect este titularul acțiunii, adică cel care cunoaște, gândește și acționează; obiectul este cel asupra căruia sunt îndreptate gândul sau acțiunea subiectului. Din această perspectivă, nu ar fi adecvat să considerăm subiect pe cineva asupra căruia sunt îndreptate gândul sau acțiunea unui alt subiect.

Această constatare nu este de neglijat, luând în considerație că, așa cum am menționat mai sus, de rând cu obiectul infracțiunii, latura obiectivă a infracțiunii și latura subiectivă a infracțiunii, subiectul infracțiunii este unul dintre elementele constitutive ale infracțiunii. Opoziția dintre obiectul infracțiunii și subiectul infracțiunii, pe de o parte, și dintre latura obiectivă a infracțiunii și latura subiectivă a infracțiunii, pe de altă parte, este ceea ce caracterizează sistemul de referință al unei componente de infracțiune.

Din cele consemnate *supra* reiese o altă concluzie: persoana asupra căreia se îndreaptă infracțiunea se raportează la sistemul de referință al obiectului infracțiunii, odată ce este persoana asupra căreia se îndreaptă fapta subiectului infracțiunii. Această teză o confirmă următoarele puncte de vedere: „Victima infracțiunii este persoana fizică sau juridică care evoluează în calitate de participant la relațiile sociale ocrotite de legea penală, persoană căreia îi este cauzat un prejudiciu fizic, patrimonial, moral sau de altă natură, reprezentând urmările prejudiciabile ale faptei săvârșite de subiect” [21]; „Trăsăturile principale ale victimei infracțiunii sunt: victima este subiectul relațiilor sociale ocrotite de legea penală; victimei îi este cauzat un prejudiciu efectiv sau potențial; cauzarea prejudiciului dat este interzisă de acea normă penală pentru a cărei încălcare subiectul infracțiunii este tras la răspundere penală” [22]; „Victima infracțiunii desemnează unul dintre elementele relației sociale: subiectul relației sociale, a cărui apărare este exercitată de norma penală corespunzătoare” [23]; „De vreme ce victima infracțiunii face parte din sistemul de referință al obiectului infracțiunii, ca element constitutiv al faptei infracționale, este firească tangența care se observă între victima infracțiunii și obiectul juridic special al acesteia... În acest caz, componenta socială a daunei constă în crearea imposibilității pentru victimă de a-și îndeplini obligațiile de muncă, de a se bucura de posibilitatea de a participa activ la viața socială, ori în privarea acesteia de posibilitatea de a-și exercita deplin drepturile de proprietar sau de posesor. Prin intermediul acestei componente sociale a daunei se stabilește legătura dintre victimă și obiectul juridic special al infracțiunii” [24]; „Victima infracțiunii este subiect, însă nu al infracțiunii, dar al relației sociale apărate de legea penală. Relevantă este tocmai această caracteristică. Nu cea datorită căreia se operează cu noțiunea „subiect pasiv al infracțiunii” [25]; „Tocmai pentru că victima infracțiunii este unul dintre participanții la relația socială apărată de legea penală, reprezentând obiectul infracțiunii, am ales acest sistem de referință, și nu cel al subiectului infracțiunii” [26]; „Relațiile sociale sunt constituite din câteva elemente: participanții la relațiile sociale (aceștia reprezintă niște instituții sociale, adică persoane care evo-

luează ca indivizi aparte sau ca colectivități de indivizi); relațiile propriu-zise în cadrul subiectelor nominalizate sau relațiile reciproce; condițiile de activitate și de funcționare normală a participanților la relațiile sociale. Ceea ce interesează atingerea scopului propus este analiza primului element din șirul menționat. Astfel, participanții la relațiile sociale, titularii ai anumitor interese ocrotite de drept, sunt acele instituții sociale și de stat, cărora infracțiunea le aduce daune și care sunt cuprinse de noțiunea de relație socială protejată de dreptul penal, deci de noțiunea de obiect al infracțiunii; totodată acești participanți, împreună cu interesele lor, formează partea componentă a obiectului infracțiunii... În baza celor expuse, susținem opinia că victima se include în instituția obiectului infracțiunii” [27].

Din considerentele invocate mai sus, în studiul de față vom utiliza noțiunea „subiectul infracțiunii” (și nu noțiunea „subiectul activ al infracțiunii”), pentru a desemna persoana care săvârșește o infracțiune, care posedă toate calitățile – generale și speciale – cerute de Partea Generală și de Partea Specială ale Codului penal și care, datorită acestui fapt, devine pasibilă de răspundere penală.

După această clarificare conceptuală, vom menționa că condițiile generale pentru existența subiectului persoană fizică al infracțiunilor prevăzute în Capitolele XV și XVI din Partea Specială a Codului penal sunt:

- 1) vârsta minimă de răspundere penală;
- 2) responsabilitatea.

Aceste condiții sunt obligatorii pentru subiecții tuturor infracțiunilor prevăzute în Capitolele XV și XVI din Partea Specială a Codului penal, indiferent dacă aceștia sunt sau nu subiecți speciali.

Privitor la prima dintre condițiile menționate mai sus – *vârsta minimă de răspundere penală* – ne raliem punctului de vedere exprimat de A.A. Baibarin, conform căruia prin „vârsta minimă a răspunderii penale” se are în vedere acea categorie juridico-penală care se referă la un anumit număr de ani trăiți de făptuitor – stabilit de legea penală și caracterizat prin suficiență – astfel încât să mărturisească despre capacitatea acestui făptuitor de a înțelege caracterul prejudiciabil al faptei sale, precum și despre capacitatea lui de a-și manifesta voința și de a-și dirija acțiunile [28].

Prin stabilirea limitei vârstei de răspundere penală, legiuitorul moldovean a făcut nu altceva decât să implementeze prevederile de la lit.a) pct.3 art.40 al Convenției internaționale cu privire la drepturile copilului, adoptate la New York la 20.11.1989 [29], conform cărora statelor-părți li se recomandă să promoveze legi, în care să stabilească, printre altele, o vârstă minimă sub care copiii, acuzați sau găsiți vinovați de încălcarea legii, să fie prezumați ca neavând capacitatea de a o încălca. Astfel, la alin.(1) art.21 CP RM se prevede că sunt pasibile de răspundere penală persoanele fizice responsabile care la momentul săvârșirii infracțiunii au atins vârsta de 16 ani. Însă la alin.(2) art.21 CP RM este stabilită excepția de la regula fixată la alin.(1) art.21 CP RM. Conform acestei norme, persoanele fizice care au vârsta între 14 și 16 ani sunt pasibile de răspundere penală numai pentru săvârșirea infracțiunilor prevăzute la art.145, 147, 151, alin.(2) art.152, art.164, alin.(2) și (3) art.166, art.171, 172, 175, 186-188, alin. (2)-(6) art.189, alin.(2)-(5) art.190, alin.(2)-(4) art.192, alin.(2) și (3) art.192¹, alin.(4) art.196, alin.(2) art.197, alin.(3) art.212, lit.b) alin.(4) art.217, alin.(3) și lit.b) și d) alin.(4) art.217¹, lit.a) și b) alin.(3) art.217³, art.217⁴, alin.(2) art.217⁶, art.260, 268, 270, 271, 275, 280, 281, 283-286, alin.(2) și (3) art.287, alin.(2) art.288, alin.(2) art.290, alin.(2) art.292, alin.(2) art.317, art.342 CP RM.

Observăm astfel că nici una dintre infracțiunile prevăzute în Capitolele XV și XVI din Partea Specială a Codului penal nu se regăsește printre cele nominalizate la alin.(2) art.21 CP RM.

În normele din Capitolele XV și XVI din Partea Specială a Codului penal nu este stabilită nici excepția de la regula fixată la alin.(1) art.21 CP RM, potrivit căreia, pentru unele infracțiuni, vârsta minimă a răspunderii penale este de 18 ani. O astfel de excepție se stabilește explicit pentru infracțiunile prevăzute la art.208, 209, lit.b¹) alin.(3) art.217, lit.b¹) alin.(3) art.217¹ CP RM și rezultă, implicit, în cazul infracțiunilor specificate la art.364-392 CP RM.

În concluzie, în ipoteza infracțiunilor prevăzute în Capitolele XV și XVI din Partea Specială a Codului penal, vârsta minimă a răspunderii penale este de 16 ani.

După S.A. Marcunțov, „temelia stabilirii vârstei minime a răspunderii penale o constituie criteriul științific de socializare a persoanei, socializare care-i permite să-și dea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, să prevadă urmările ei prejudiciabile și să fie pasibilă de pedeapsă. Deja la o vârstă timpurie, minorii pot să-și dea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii lor. Cât privește capacitatea de a prevedea urmările prejudiciabile ale faptei săvârșite, precum și de a alege varianta de conduită conformă

cu legea, aceasta apare în perioada de adolescență, atunci când persoana începe să acumuleze experiență de viață” [30].

Astfel, putem prezuma că la vârsta de 16 ani persoanele își dau seama de caracterul prejudiciabil al acțiunilor sau inacțiunilor prevăzute în Capitolele XV și XVI din Partea Specială a Codului penal, pot să prevadă urmările prejudiciabile ale acestor acțiuni sau inacțiuni, pot alege varianta de conduită conformă cu prevederile din Capitolele XV și XVI din Partea Specială a Codului penal, precum și sunt pasibile de pedeapsa prevăzută în sancțiunile din articolele din cadrul Capitolelor XV și XVI din Partea Specială a Codului penal.

Totuși, nu poate fi ignorat faptul că în situația infracțiunilor prevăzute la art.324, 327, 328, 329, 330¹, 332, 333, 335 sau 335¹ CP RM legiuitorul reclamă prezența unor calități speciale pentru subiectul infracțiunii. Datorită acestora, este posibil ca vârsta minimă efectivă (nu cea prezumată) de răspundere penală să depășească baremul de 16 ani. Aceasta deoarece, pentru a avea calitățile speciale cerute de art.324, 327, 328, 329, 330¹, 332, 333, 335 sau 335¹ CP RM, s-ar putea ca subiectul infracțiunii să trebuiască să posede nu doar maturitate intelectuală și volitivă, dar și maturitate ocupațională (profesională; funcțională).

Apropo, în acest context este necesar a menționa că, potrivit alin.(2) art.8 din Codul muncii al Republicii Moldova, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 28.03.2003 [3], nu constituie discriminare stabilirea unor diferențieri, excepții, preferințe sau drepturi ale salariaților, care sunt determinate de cerințele specifice unei munci, stabilite de legislația în vigoare. De asemenea, conform alin.(5) art.7 al Legii Republicii Moldova cu privire la asigurarea egalității, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 25.05.2012 [32], orice deosebire, excludere, restricție sau preferință în privința unui anumit loc de muncă nu constituie discriminare în cazul în care, prin natura specifică a activității în cauză sau a condițiilor în care această activitate este realizată, există anumite cerințe profesionale esențiale și determinante, cu condiția ca scopul să fie legitim și cerințele proporționale.

Tocmai de aceea, așa cum prevede, de exemplu, Codul electoral al Republicii Moldova, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 21.11.1997 [33], candidați la funcția de deputat în Parlament pot fi persoanele care au împlinit, inclusiv în ziua alegerilor, vârsta de 18 ani (art.75); au dreptul de a fi aleși consilieri în consiliile locale persoanele care au împlinit, inclusiv în ziua alegerilor, vârsta de 18 ani (alin.(1) art.124); au dreptul de a fi aleși primari persoanele care au împlinit, inclusiv în ziua alegerilor, vârsta de 25 de ani (alin.(2) art.124).

De asemenea, așa cum reiese din alin.(2) art.78 din Constituția Republicii Moldova, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 29.07.1994 [34], și din art.3 al Legii cu privire la procedura de alegere a Președintelui Republicii Moldova, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 22.09.2000 [35], în funcția de Președinte al Republicii Moldova poate fi aleasă persoana care are 40 de ani împliniți.

Potrivit Legii Republicii Moldova privind statutul juridic special al Găgăuziei (Gagauz-Yeri), adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 23.12.1994 [36], deputat în Adunarea Populară a Găgăuziei poate fi persoana care a împlinit vârsta de 21 de ani (alin.(3) art.8); Guvernatorul Găgăuziei trebuie să fie o persoană care a împlinit vârsta de 35 de ani (alin.(3) art.14).

În acord cu lit.b) alin.(4) art.42 din Codul audiovizualului al Republicii Moldova, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 27.07.2006 [37], poate candida la funcția de membru al Consiliului Coordonator al Audiovizualului persoana care a împlinit vârsta de 25 de ani.

În conformitate cu alin.(1) art.5 al Legii Republicii Moldova privind serviciul în organele vamale, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 13.12.1994 [38], pot fi colaboratori vamali persoanele care au împlinit vârsta de 18 ani.

Potrivit lit.a) alin.(1) art.7 al Legii Republicii Moldova privind statutul ofițerului de informații și securitate, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 19.07.2007 [39], în funcția de ofițer de informații și securitate din Serviciul de Informații și Securitate al Republicii Moldova poate fi angajată persoana care a atins vârsta de 21 de ani.

În corespundere cu alin.(2) art.69 al Legii Republicii Moldova privind societățile cu răspundere limitată, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 14.06.2007 [40], administrator al unei societăți cu răspundere limitată poate fi numai o persoană fizică majoră.

Astfel, în ipotezele prezentate mai sus vârsta minimă efectivă de răspundere penală variază de la 18 la 40 de ani.

În mod implicit, faptul că, în cazul infracțiunilor prevăzute la art.324, 327, 328, 329, 330¹, 332, 333, 335 sau 335¹ CP RM, vârsta minimă efectivă de răspundere penală depășește baremul de 16 ani se confirmă în alte ipoteze.

De exemplu, potrivit alin.(4) art.8 al Legii Republicii Moldova cu privire funcția publică și statutul funcționarului public, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 04.07.2008 [41], pentru a ocupa o funcție publică de conducere de nivel superior, persoana trebuie să aibă, printre altele, cel puțin 5 ani vechime în specialitatea/profilul funcției publice respective.

De asemenea, în conformitate cu alin.(1) art.11 al Legii Republicii Moldova cu privire la Curtea Constituțională, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 20.07.1995 [42], judecător al Curții Constituționale poate fi persoana care are, printre altele, o înaltă competență profesională și o vechime de cel puțin 15 ani în activitatea juridică, în învățământul juridic superior sau în activitatea științifică.

La fel, potrivit Legii Republicii Moldova cu privire la statutul judecătorului, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 20.07.1995 [43], la funcția de judecător poate candida persoana care, printre altele, a absolvit Institutul Național al Justiției (lit.c) alin.(1) art.6); prin derogare de la prevederile lit.c) alin.(1) art.6 al Legii cu privire la statutul judecătorului, poate candida la funcția de judecător persoana care a activat cel puțin ultimii 5 ani în calitate de deputat, membru al Curții de Conturi, profesor titular de drept în instituțiile de învățământ superior acreditate, procuror, anchetator, ofițer de urmărire penală, avocat, avocat parlamentar, notar, jurisconsult, referent al judecătorului, executor judecătoresc, consultant (consilier) al instanței judecătorești sau grefier, precum și în funcțiile de specialitate juridică în aparatul Curții Constituționale, al Consiliului Superior al Magistraturii sau al autorităților publice și care a promovat examenul de capacitate, în condițiile legii, în fața colegiului de calificare (alin.(2) art.6); poate candida la funcția de judecător al Curții de Apel sau de judecător al Curții Supreme de Justiție persoana care are o vechime în muncă în funcția de judecător de cel puțin 6 ani și, respectiv, 10 ani (alin.(3) art.6); poate fi numit judecător militar persoana care întrunește condițiile prevăzute la alin.(1) art.6 al Legii cu privire la statutul judecătorului și are calitatea de ofițer activ (alin.(4) art.6).

De asemenea, conform Legii Republicii Moldova cu privire la Procuratură, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 25.12.2008 [44], poate fi numită în funcția de procuror persoana care, printre altele, are vechimea în muncă necesară pentru a fi numită în funcția respectivă (lit.d) alin.(1) art.36); în funcția de Procuror General poate fi numită persoana a cărei calificare profesională și experiență de lucru din ultimii 15 ani sunt corespunzătoare realizării sarcinilor Procuraturii, iar în funcția de adjunct al acestuia – persoana care a activat în funcția de procuror cel puțin 10 ani (alin.(2) art.36); în funcția de procuror teritorial sau de procuror specializat, de procuror-șef al subdiviziunii organului Procuraturii pot fi numiți procurorii care au o vechime de muncă în funcția de procuror de cel puțin 5 ani, iar în funcția de adjunct al acestora – de cel puțin 4 ani (alin.(3) art.36); la funcția de procuror poate candida persoana care a absolvit cursurile de formare inițială a procurorilor la Institutul Național al Justiției (alin.(1) art.37); prin derogare de la prevederile alin.(1) art.37 al Legii cu privire la Procuratură, la funcția de procuror poate candida persoana care, anterior, a activat în calitate de procuror sau, în ultimii 5 ani, a activat în calitate de judecător, anchetator, ofițer de urmărire penală, de avocat, avocat parlamentar, de notar, jurisconsult, de consultant (consilier) al instanței de judecată, în funcțiile de specialitate juridică din aparatul Curții Constituționale, al Consiliului Superior al Magistraturii, al autorităților publice. În vechimea în specialitatea juridică se includ, de asemenea, perioadele în care persoana licențiată în drept a exercitat mandatul de deputat, a activat în calitate de membru al Curții de Conturi, de profesor titular de drept în instituțiile de învățământ superior, de executor judecătoresc, de grefier (alin.(2) art.37); persoanele care au exercitat funcția de procuror, avocat, ofițer de urmărire penală (anchetator) și/sau de judecător cel puțin 10 ani și care și-au încheiat activitatea din motive neimputabile lor pot fi numite în funcția de procuror fără susținerea examenului de capacitate dacă perioada în care nu au activat în funcțiile menționate nu este mai mare de 5 ani (alin.(5) art.38).

În corespundere cu lit.b) alin.(1) art.17 al Legii Republicii Moldova cu privire la Curtea de Conturi, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 05.12.2008 [45], candidat la funcția de membru al Curții de Conturi poate fi persoana, printre altele, a cărei calificare profesională și experiență de lucru din ultimii 10 ani este corespunzătoare pentru exercitarea sarcinilor Curții de Conturi.

În conformitate cu alin.(5) art.23 al Legii Republicii Moldova cu privire la Banca Națională a Moldovei, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 21.07.1995 [46], candidații la funcția de membru al Consiliului de administrație al Băncii Naționale a Moldovei pot fi persoanele care au, printre altele, o experiență de muncă de 10 ani în domeniul financiar și monetar.

Conform art.12 al Legii Republicii Moldova privind Comisia Națională a Pieței Financiare, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 12.11.1998 [47], în funcția de membru al Consiliului de administrație al Comisiei Naționale a Pieței Financiare poate fi desemnată persoana care are, printre altele, o vechime în muncă de cel puțin 10 ani în domeniile financiar, economic sau bancar.

Potrivit art.3 al Legii Republicii Moldova cu privire la avocații parlamentari, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 17.10.1997 [48], avocat parlamentar poate fi persoana care are, printre altele, o înaltă competență profesională și o vechime de cel puțin 5 ani în activitatea juridică sau în învățământul juridic superior.

În acord cu alin.(4) art.8¹ al Legii Republicii Moldova cu privire la Centrul Național Anticorupție, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 06.06.2002 [49], candidatul la funcția de director al Centrului Național Anticorupție trebuie să aibă, printre altele, o vechime în muncă în domeniul juridic de cel puțin 10 ani.

Potrivit lit.c) alin.(3) art.11 al Legii cu privire la asigurarea egalității, în componența Consiliului pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității poate fi numită orice persoană care, printre altele, are o activitate recunoscută în domeniul apărării drepturilor omului de cel puțin 5 ani.

În corespundere cu pct.11 al Anexei nr.1 la Legea Republicii Moldova cu privire la Comisia Națională de Integritate, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 19.12.2011 [50], poate fi numită în funcția de membru al Comisiei Naționale de Integritate persoana care, printre altele, are o vechime în muncă de cel puțin 7 ani.

Conform alin.(6) art.8 al Legii Republicii Moldova cu privire la statistica oficială, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 09.12.2004 [51], poate fi numită director general, vicedirector general al organului central de statistică persoana care are o experiență de muncă în domeniul statisticii sau al economiei/finanțelor de cel puțin 5 ani pentru directorul general și de 3 ani pentru vicedirectorul general.

În conformitate cu art.12 al Legii Republicii Moldova privind cadastrul bunurilor imobile, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 09.12.2004 [52], în funcția de registrator în cadrul Întreprinderii Specializate în Cadastru se angajează prin concurs persoane care, printre altele, activează de cel puțin 5 ani în funcția de registrator la oficiul cadastral teritorial și persoane care activează de cel puțin 1 an în funcția de jurist la Întreprinderea Specializată în Cadastru (alin.(2)); în funcția de registrator în cadrul oficiului cadastral teritorial este angajată persoana care, printre altele, a îndeplinit timp de 1 an funcția de registrator stagiar sau a exercitat timp de 3 ani o funcție de specialitate juridică (alin.(3)).

Potrivit alin.(1) art.19 din Codul electoral, în calitate de membri ai Comisiei Electorale Centrale pot fi propuse persoane care au, printre altele, o vechime de cel puțin 10 ani în domeniul juridic sau al administrației publice.

În acord cu alin.(4) art.22 al Legii Republicii Moldova privind protecția datelor cu caracter personal, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 08.07.2011 [53], în funcția de director sau de director adjunct al Centrului Național pentru Protecția Datelor cu Caracter Personal poate fi numită orice persoană care are, printre altele, experiență profesională de cel puțin 5 ani în domeniul apărării drepturilor și a libertăților omului.

Conform pct.15 din Anexa la Legea Republicii Moldova cu privire la protecția concurenței, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 30.06.2000 [54], membrii consiliului administrativ al Agenției Naționale pentru Protecția Concurenței trebuie să aibă, printre altele, experiență în domeniul economiei de cel puțin 5 ani.

În corespundere cu pct.12 din Anexa nr.1 la Hotărârea Guvernului pentru aprobarea Regulamentului cu privire la reprezentarea statului în societățile comerciale, nr.1053 din 11.11.2010, pentru desemnare în calitate de reprezentant al statului în societățile comerciale sunt selectați funcționarii publici cu o vechime în serviciul public de cel puțin trei ani [55].

Și asemenea exemple ar putea fi prezentate în continuare. Printre altele, ne referim la exemplele de cerințe specifice minime, stabilite în Anexa la Legea Republicii Moldova pentru aprobarea Clasificatorului unic al funcțiilor publice, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 21.07.2011 [56].

Referitor la cea de-a doua dintre condițiile generale pentru existența subiectului persoană fizică al infracțiunilor prevăzute în Capitolele XV și XVI din Partea Specială a Codului – *responsabilitatea* – menționăm că

la art.22 CP RM se stabilește: „Responsabilitatea este starea psihologică a persoanei care are capacitatea de a înțelege caracterul prejudiciabil al faptei, precum și capacitatea de a-și manifesta voința și a-și dirija acțiunile”.

Dacă făptuitorului îi lipsește responsabilitatea, el nu poate fi subiect al infracțiunii. În acest sens, la art.23 CP RM se prevede: „Nu este pasibilă de răspundere penală persoana care, în timpul săvârșirii unei fapte prejudiciabile, se afla în stare de iresponsabilitate, adică nu putea să-și dea seama de acțiunile ori inacțiunile sale sau nu putea să le dirijeze din cauza unei boli psihice cronice, a unei tulburări psihice temporare sau a altei stări patologice. Față de o asemenea persoană, în baza hotărârii instanței de judecată, pot fi aplicate măsuri de constrângere cu caracter medical, prevăzute de prezentul cod; nu este pasibilă de pedeapsă persoana care, deși a săvârșit infracțiunea în stare de responsabilitate, înainte de pronunțarea sentinței de către instanța de judecată s-a îmbolnăvit de o boală psihică care a lipsit-o de posibilitatea de a-și da seama de acțiunile ori inacțiunile sale sau de a le dirija. Față de o asemenea persoană, în baza hotărârii instanței de judecată, pot fi aplicate măsuri de constrângere cu caracter medical, iar după însănătoșire – ea poate fi supusă pedepsei”.

După cum remarcă cu drept cuvânt S.Timofei, „responsabilitatea este prezumată de legiuitor ca fiind o stare normală pentru orice persoană care a împlinit vârsta minimă a răspunderii penale. Totuși, această prezumție are un caracter relativ, putând fi răsturnată prin proba contrarie: că făptuitorul nu putea să-și dea seama de acțiunile ori inacțiunile sale sau nu putea să le dirijeze (situație în care ne aflăm în prezența iresponsabilității) ori că făptuitorul nu putea să-și dea seama pe deplin de caracterul și legalitatea faptelor sale sau nu le putea dirija pe deplin (situație în care ne aflăm în prezența responsabilității reduse)” [57].

Într-adevăr, conform art.23¹ CP RM, persoana, care a săvârșit o infracțiune ca urmare a unei tulburări psihice, constatate prin expertiza medicală efectuată în modul stabilit, din cauza căreia nu-și putea da seama pe deplin de caracterul și legalitatea faptelor sale sau nu le putea dirija pe deplin, este pasibilă de responsabilitate penală redusă; instanța de judecată, la stabilirea pedepsei sau a măsurilor de siguranță, ține cont de tulburarea psihică existentă, care însă nu exclude răspunderea penală.

Mai trebuie de precizat că, în conformitate cu lit.d) alin.(1) art.76 CP RM, săvârșirea faptei de o persoană cu responsabilitate redusă se consideră circumstanță atenuantă care trebuie luată în considerație la stabilirea pedepsei.

După această digresiune necesară, vom spune că nu este cu totul exclus ca persoanele, care săvârșesc faptele incriminate în Capitolele XV și XVI din Partea Specială a Codului, să fie iresponsabile sau să aibă o responsabilitate redusă fie în timpul săvârșirii acelor fapte, fie după săvârșirea acestora, însă înainte de pronunțarea sentinței de către instanța de judecată. Aceasta chiar dacă pentru unele categorii de persoane, care pot evolua în calitate de subiecți speciali ai acestor fapte, există reglementări care stabilesc – direct sau indirect – condiția atestării responsabilității. Or, este posibil ca această atestare să nu reflecte veridic realitatea (de exemplu, din cauza coruperii celui care atestă responsabilitatea sau a incompetenței ori neglijenței acestuia), fie ca făptuitorul să devină iresponsabil după ce-i va fi atestată veridic responsabilitatea.

În acest plan, comportă relevanță următoarele reglementări: la o funcție publică poate candida persoana care are capacitate deplină de exercițiu și este aptă, din punctul de vedere al stării sănătății, pentru exercitarea funcției publice, conform certificatului medical eliberat de instituția medicală abilitată, dacă pentru funcția respectivă sunt stabilite cerințe speciale de sănătate (lit.c) și e) alin.(1) art.27 al Legii cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public); la funcția de judecător poate candida persoana care are capacitate de exercițiu (lit.a) alin.(1) art.6 al Legii cu privire la statutul judecătorului); poate fi numită în funcția de procuror persoana care are capacitate de exercițiu deplină (lit.b) alin.(1) art.36 al Legii cu privire la Procuratură); executor judecătoresc poate fi persoana care are capacitate deplină de exercițiu (lit.b) alin.(1) al Legii privind executorii judecătorești); funcționarii fiscali sunt selectați din rândul celor care sunt apți din punct de vedere medical pentru exercitarea funcției (alin.(1) art.48 din Codul fiscal, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 24.04.1997 [58]); candidatul la funcția de director al Centrului Național Anticorupție trebuie să aibă capacitate deplină de exercițiu și să fie apt din punct de vedere medical pentru exercitarea atribuțiilor (lit.b) și i) alin.(4) art.8¹ al Legii cu privire la Centrul Național Anticorupție); poate fi numită în funcția de membru al Comisiei Naționale de Integritate persoana care are capacitatea deplină de exercițiu și este aptă din punct de vedere medical să exercite funcția, conform certificatului medical de sănătate eliberat conform legislației în vigoare (lit.b) și g) pct.11 din Anexa nr.1 la Legea cu privire la Comisia Națională de Integritate); în funcția de registrator în cadrul oficiului cadastral teritorial este angajată persoana care este aptă din punct

de vedere medical pentru exercitarea funcției (lit.d) alin.(3) art.12 al Legii privind cadastrul bunurilor imobile); în funcția de ofițer de urmărire penală poate fi numită persoana care este aptă din punctul de vedere al stării de sănătate să exercite atribuțiile care îi revin (alin.(1) art.15 al Legii privind statutul ofițerului de urmărire penală); în funcția de ofițer de informații și securitate din Serviciul de Informații și Securitate al Republicii Moldova poate fi angajată persoana care are capacitate deplină de exercițiu și stare de sănătate, capacități fizice și psihologice necesare ocupării funcției (lit.a) și d) alin.(1) art.7 al Legii privind statutul ofițerului de informații și securitate); membri ai consiliului fundației pot fi persoane fizice care au capacitate de exercițiu (alin.(1) art.25 al Legii Republicii Moldova cu privire la fundații, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 30.07.1999 [59]); administrator al unei societăți cu răspundere limitată poate fi numai o persoană cu capacitate deplină de exercițiu (alin.(2) art.69 al Legii privind societățile cu răspundere limitată); conducători ai asociațiilor obștești, precum și membri ai organelor de control și revizie ale asociațiilor obștești pot fi persoanele fizice cu capacitatea de exercițiu deplină (alin.(1) art.13 al Legii Republicii Moldova cu privire la asociațiile obștești, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 17.05.1996 [60]), etc.

Anterior am menționat că, în cazul subiectului infracțiunilor prevăzute în Capitolele XV și XVI din Partea Specială a Codului penal, pe calitățile generale cerute de Partea Generală a Codului penal trebuie să se grefeze calitățile speciale cerute de Partea Specială a Codului penal.

Calitățile generale ale subiectului infracțiunilor prevăzute în Capitolele XV și XVI din Partea Specială a Codului penal au fost caracterizate mai sus. Vorbind *grosso modo* despre calitățile speciale cerute de Partea Specială a Codului penal, vom consemna că acestea sunt relevabile numai în ipoteza infracțiunilor specificate la art.324, 327, 328, 329, 330¹, 332, 333, 335 sau 335¹ CP RM. În ce privește infracțiunile prevăzute la art.325, 326 și 334 CP RM, acestea au un subiect general, nu un subiect special. În alți termeni, aceste trei infracțiuni pot fi săvârșite de orice persoană fizică responsabilă care la momentul săvârșirii infracțiunii a atins vârsta de 16 ani (și de orice persoană juridică (cu excepția autorității publice)).

În Codul penal nu este definită noțiunea de subiect special al infracțiunii. Sunt definite numai noțiunile care desemnează unii dintre subiecții speciali (de exemplu, la art.123, 123¹, 124, 128, 130 și 133¹ CP RM).

În doctrina penală au fost exprimate următoarele opinii cu privire la conținutul noțiunii de subiect special (calificat; propriu; circumstanțiat; intraneus) al infracțiunii: „subiectul special al infracțiunii este evident atunci când persoana dispune, pe lângă semnele generale ale subiectului, de anumite semne suplimentare, cerute de lege pentru componența de infracțiune respectivă” [61]; „subiect special al infracțiunii este acel subiect activ al infracțiunii, care, pe lângă calitățile generale ale lui: persoană fizică, responsabilă, care a atins vârsta necesară răspunderii penale și are libertatea de voință și acțiune, mai are și unele calități speciale, cerute de componența concretă de infracțiune” [62]; „subiect activ calificat este persoana care, în afară de condițiile generale de angajare a răspunderii penale, mai trebuie să îndeplinească calitatea specială cerută de norma incriminatorie pentru a putea fi subiect al unei anumite infracțiuni” [63]; „subiectul activ, care trebuie să îndeplinească, pe lângă condițiile generale, o condiție specială, poartă denumirea de subiect calificat sau circumstanțiat” [64]; „subiectul, pentru care legea impune o anumită calitate, prevăzută în conținutul infracțiunii, poartă denumirea de subiect special, sau calificat, sau circumstanțiat” [65]; „subiectul activ, pentru care este necesare îndeplinirea unei condiții speciale, se numește subiect activ calificat sau circumstanțiat” [66]; „infracțiunile, pentru a căror existență se cere ca autorul să aibă o anumită calitate, se numesc infracțiuni proprii, iar subiectul activ al acestor infracțiuni poartă denumirea de subiect activ calificat sau propriu” [67]; „infracțiunile, la care se cere o calitate specială a subiectului activ, se numesc infracțiuni proprii sau infracțiuni cu subiect special, iar subiectul activ poartă denumirea de subiect activ calificat propriu sau circumstanțiat” [68]; „subiect special al infracțiunii este persoana fizică responsabilă, care a atins vârsta stabilită de legea penală, care posedă calități suplimentare (ce-i sunt caracteristice la momentul comiterii infracțiunii) și care este pasibilă de răspundere penală” [69]; „subiect special al infracțiunii este subiectul răspunderii penale, care, pe lângă responsabilitate și vârstă a răspunderii penale, se caracterizează prin calități speciale, condiționate de obiectul infracțiunii sau de circumstanțele care privesc persoana făptuitorului, și care sunt stabilite în ipoteza normei din Partea Specială a Codului penal, făcând posibilă tragerea respectivei persoane la răspundere penală în postura de autor al infracțiunii” [70]; „subiect special al infracțiunii trebuie considerată acea persoană, care a atins vârsta răspunderii penale stabilită de legea penală și care posedă calitățile stabilite de lege, calități condiționate de obiectul infracțiunii, care-i permit acelei persoane să săvârșască fapta incriminată de una din normele Părții Speciale a Codului penal” [71]; „subiect special al infracțiunii trebuie considerată persoana

care, de rând cu calitățile generale ale subiectului infracțiunii, se caracterizează prin calități speciale prevăzute de Partea Specială a Codului penal, calități care sunt obligatorii pentru o componentă de infracțiune anumită" [72].

Făcând o sinteză în urma examinării tuturor acestor puncte de vedere, ajungem la concluzia că subiectul special al infracțiunii este persoana fizică sau juridică, care, în afară de calitățile generale cerute de Partea Generală a Codului penal, trebuie să posede calitățile speciale cerute de norma din Partea Specială a Codului penal, în care se stabilește răspunderea pentru acea infracțiune.

Din analiza normelor care stabilesc răspunderea pentru infracțiunile cu subiect special reiese că pot fi deosebite trei categorii de calități speciale ale subiectului infracțiunii:

1) calități ce caracterizează statutul juridic al persoanei evoluând în postura de subiect al infracțiunii sau funcția pe care aceasta o exercită (de exemplu, în cazul infracțiunilor prevăzute la art.138, 139, alin.(2) art.140, alin.(1) art.141, lit.a) art.176, lit.a) alin.(1) art.184, lit.b) alin.(2) art.177, lit.a) alin.(3) art.179, art.180, 183 sau altele din Codul penal);

2) calități ce caracterizează particularitățile demografice (apartenența sexuală, vârsta etc.) sau starea de sănătate ale persoanei evoluând în postura de subiect al infracțiunii (de exemplu, în cazul infracțiunilor prevăzute la art.171, 172, 208, 209, 211, alin.(2) art.212 sau altele din Codul penal);

3) calități ce caracterizează poziția subiectului infracțiunii în raport cu victima infracțiunii (de exemplu, în cazul infracțiunilor prevăzute la art.147, 164¹, 201, 201¹ sau altele din Codul penal).

Dacă e să ne referim la subiectul infracțiunilor specificate la art.324, 327, 328, 329, 330¹, 332, 333, 335 sau 335¹ CP RM, în toate cazurile atestăm prezența de calități ce caracterizează statutul juridic al persoanei evoluând în postura de subiect al infracțiunii sau funcția pe care aceasta o exercită:

1) persoana publică (în cazul infracțiunilor prevăzute la art.324, 327-329, 332 CP RM);

2) persoana cu funcție de demnitate publică (în cazul infracțiunilor prevăzute la art.324, 327, 328 și 332 CP RM);

3) persoana publică străină sau funcționarul internațional (în cazul infracțiunii prevăzute la art.324 CP RM);

4) persoana căreia informațiile din declarațiile cu privire la venituri și proprietate i-au devenit cunoscute în procesul îndeplinirii atribuțiilor de serviciu sau al exercitării controlului (în cazul infracțiunii prevăzute la art.330¹ CP RM);

5) persoana care gestionează o organizație comercială, obștească sau o altă organizație nestatală (în cazul infracțiunilor prevăzute la art.333 și 335 CP RM);

6) persoana care lucrează pentru o organizație comercială, obștească sau o altă organizație nestatală (în cazul infracțiunilor prevăzute la art.333 și 335 CP RM);

7) arbitrul ales sau numit să soluționeze prin arbitraj un litigiu (în cazul infracțiunii prevăzute la art.333 CP RM);

8) persoana abilitată cu întocmirea sau utilizarea unei facturi ori a oricărui alt document sau înscris contabil, ori cu contabilizarea unei plăți (în cazul infracțiunii prevăzute la art.335¹ CP RM).

În încheiere, formulăm următoarele **concluzii** cu privire la aspectele introductive ce țin de condițiile generale și speciale pentru existența subiectului persoană fizică în cazul infracțiunilor prevăzute în Capitolele XV și XVI din Partea Specială a Codului penal:

1) subiectul infracțiunii este acea persoană care săvârșește o infracțiune, care posedă toate calitățile – generale și speciale – cerute de Partea Generală și de Partea Specială ale Codului penal și care, datorită acestui fapt, devine pasibilă de răspundere penală;

2) subiect al infracțiunii, în general, și subiect special al infracțiunii, în special, nu poate fi considerată persoana care contribuie la săvârșirea infracțiunii în calitate de complice, instigator sau organizator. O asemenea persoană îndeplinește rolul de participant secundar la săvârșirea infracțiunii. Ea trebuie să îndeplinească condițiile generale pentru existența subiectului infracțiunii, condiții specificate în art.21 CP RM. În același timp, participantul secundar la săvârșirea infracțiunii poate să nu posede calitățile speciale cerute de articolul din Partea Specială a Codului penal pentru infracțiunea la a cărei săvârșire participă (iar, chiar dacă le posedă, nu poate săvârși infracțiunea prevăzută de acel articol, nu poate executa latura obiectivă a infracțiunii prevăzute de acel articol);

3) clasificarea subiecților infracțiunii, în funcție de poziția lor în cadrul infracțiunii, în subiect activ al infracțiunii și subiect pasiv al infracțiunii nu este conformă cu cadrul normativ al Republicii Moldova. Victima infracțiunii se raportează la sistemul de referință al obiectului infracțiunii, nu la sistemul de referință al subiectului infracțiunii;

4) condițiile generale pentru existența subiectului persoană fizică al infracțiunilor prevăzute în Capitolele XV și XVI din Partea Specială a Codului penal – vârsta minimă de răspundere penală și responsabilitatea – sunt condiții obligatorii pentru subiecții tuturor infracțiunilor prevăzute în Capitolele XV și XVI din Partea Specială a Codului penal, indiferent dacă aceștia sunt sau nu subiecți speciali;

5) în situația infracțiunilor prevăzute la art.324, 327, 328, 329, 330¹, 332, 333, 335 sau 335¹ CP RM, legiuitorul reclamă prezența unor calități speciale pentru subiectul infracțiunii. Datorită acestora, este posibil ca vârsta minimă efectivă (nu cea prezumată) de răspundere penală să depășească baremul de 16 ani;

6) nu este cu totul exclus ca persoanele care săvârșesc faptele incriminate în Capitolele XV și XVI din Partea Specială a Codului să fie iresponsabile sau să aibă o responsabilitate redusă fie în timpul săvârșirii acelor fapte, fie după săvârșirea acestora, însă înainte de pronunțarea sentinței de către instanța de judecată. Aceasta chiar dacă pentru unele categorii de persoane, care pot evolua în calitate de subiecți speciali ai acestor fapte, există reglementări care stabilesc – direct sau indirect – condiția atestării responsabilității. Or, este posibil ca această atestare să nu reflecte veridic realitatea (de exemplu, din cauza coruperii celui care atestă responsabilitatea sau a incompetenței ori neglijenței acestuia), fie făptuitorul să devină iresponsabil după ce-i va fi atestată veridic responsabilitatea;

7) calitățile speciale, cerute de Partea Specială a Codului penal, sunt relevabile numai în ipoteza infracțiunilor specificate la art.324, 327, 328, 329, 330¹, 332, 333, 335 sau 335¹ CP RM. În ce privește infracțiunile prevăzute la art.325, 326 și 334 CP RM, acestea au un subiect general, nu un subiect special. În alți termeni, aceste trei infracțiuni pot fi săvârșite de orice persoană fizică responsabilă care la momentul săvârșirii infracțiunii a atins vârsta de 16 ani (și de orice persoană juridică (cu excepția autorității publice));

8) subiectul special al infracțiunii este persoana fizică sau juridică, care, în afară de calitățile generale cerute de Partea Generală a Codului penal, trebuie să posede calitățile speciale cerute de norma din Partea Specială a Codului penal, în care se stabilește răspunderea pentru acea infracțiune;

9) dacă e să ne referim la subiectul infracțiunilor specificate la art.324, 327, 328, 329, 330¹, 332, 333, 335 sau 335¹ CP RM, în toate cazurile atestăm prezența de calități ce caracterizează statutul juridic al persoanei evoluând în postura de subiect al infracțiunii sau funcția pe care o exercită aceasta.

Referințe:

- Hotca M.A. Codul penal. Comentarii și explicații. - București: C.H. Beck, 2007, p.218.
- Dobrinioiu V., Pascu I., Molnar I. et al. Drept penal. Partea Generală. - București: Europa Nova, 1999, p.144; Alecu Gh. Drept penal. Partea Generală. - Constanța: Europolis, 2007, p.172; Alecu Gh. Instituții de drept penal. Partea Generală și Partea Specială. - Constanța: Ovidius University Press, 2010, p.41.
- Păvăleanu V. Drept penal general: conform noului Cod penal. - București: Universul Juridic, 2012, p.126.
- Botnaru S., Șavga A., Grosu V., Grama M. Drept penal. Partea Generală. - Chișinău: Cartier, 2005, p.176.
- Уголовное право России. Практический курс / Под ред. А.И. Бастрыкина. - Москва: Волтерс Клувер, 2007, с.74.
- Курс уголовного права. Общая часть. Том 1: Учение о преступлении / Под ред Н.Ф. Кузнецовой, И.М. Тяжковой. - Москва: Зерцало, 1999, с.256; Уголовное право. Часть Общая. Часть Особенная / Под ред. Л.Д. Гаухмана, Л.М. Колодкина, С.В. Максимова. - Москва: Юриспруденция, 1999, с.75.
- Hotca M.A. Codul penal. Comentarii și explicații, p.218; Moldovan A.T. Drept penal. Partea Generală. - Brașov: Lux Libris, 2009, p.58; Bulai C. Manual de drept penal. Partea Generală. - București: ALL, 1997, p.202; Bulai C., Bulai B.N. Manual de drept penal. Partea Generală. - București: Universul Juridic, 2012, p.204; Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu / Sub red. lui A.Barbăneagră. - Chișinău: ARC, 2003, p.73; Barbăneagră A., Berliba V., Gurschi C. et al. Codul penal comentat și adnotat. - Chișinău: Cartier, 2005, p.40.
- Buletinul Oficial, 1968, nr.79-79bis.
- Monitorul Oficial al României, 2009, nr.510.
- Gramă M. Participanții la infracțiune și particularitățile răspunderii lor. - Chișinău: USM, 2003, p.59-60.
- Козлов А.П. Соучастие: традиции и реальность. - Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2001, с.85-86.
- Уголовный кодекс Российской Федерации // Собрание законодательства Российской Федерации, 1996, №25.
- Усов В.Г. Понятие и ответственность исполнителя преступления: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. - Рязань, 2006, с.20.
- Țurcan I. Răspunderea penală pentru coruperea pasivă. - Chișinău: CEP USM, 2011, p.166-167.
- Гаухман Л.Д. Квалификация преступлений: закон, теория, практика. - Москва: ЮрИнфоР, 2001, с.212.
- Botezatu I. Răspunderea penală pentru escrocherie. - Chișinău: CEP USM, 2010, p.265-266.
- Brînză S., Stati V. Drept penal. Partea Specială. Vol.II. - Chișinău: Tipografia Centrală, 2011, p.391.

18. Ungureanu A. Drept penal român. Partea Generală. - București: Lumina Lex, 1995, p.78; Mitrache C. Drept penal român. Partea Generală. - București: Șansa, 1999, p.86-89; Păvăleanu V. Drept penal general: conform noului Cod penal, p.126-131.
19. Paladii A. Violul: studiu de drept penal și investigarea judiciară a infracțiunii: Teză de doctor în drept. - Chișinău, 2010, p.71-74; Chiriță V. Analiza juridico-penală și criminologică a luării de ostatici: Teză de doctor în drept. - Chișinău, 2011, p.59.
20. Marcu F. Marele dicționar de neologisme. - București: Saeculum I.O., 2004, p.633.
21. Фаргиев И.А. Потерпевший от преступления (уголовно-правовые вопросы). - Хабаровск: РИЦ ХГАЭП, 2001, с.15-16.
22. Минская В.С., Чечель Г.И. Виктимологический фактор и механизм преступного поведения. - Иркутск: Издательство Иркутского университета, 1988, с.8.
23. Brînză S. Obiectul infracțiunilor contra proprietății: relațiile sociale ca obiect al ocrotirii penale. În: Analele Științifice ale Universității de Stat din Moldova. Seria „Științe socioumanistice”, vol.I, 2001, p.48-93.
24. Moscalciuc I. Consumatorul - victima infracțiunilor săvârșite în sfera consumului de produse și servicii. În: Revista Națională de Drept, 2007, nr.5, p.47-53.
25. Manea V. Răspunderea penală pentru acțiunile care dezorganizează activitatea penitenciarelor. - Chișinău: CEP USM, 2010, p.105.
26. Păduraru A. Infracțiunile în domeniul proprietății industriale în legislația Republicii Moldova și în legislația României. Studiu de drept comparat. - Chișinău: CEP USM, 2011, p.148.
27. Barat I. Genocidul - aspecte juridico-penale: Teză de doctor în drept. - Chișinău, 2012, c.75-76.
28. Байбарин А.А. Уголовно-правовая дифференциация возраста. - Москва: Высшая школа, 2009, с.18-19.
29. Tratatе internaționale la care Republica Moldova este parte. Vol.1. - Chișinău: Moldpres, Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1998, c.51-71.
30. Маркунцов С.А. Осознание уголовно-правовых запретов в структуре уголовной ответственности несовершеннолетних / Под ред. А.Э. Жалинского. - Москва: Юриспруденция, 2007, с.45.
31. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr.159-162.
32. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2012, nr.103.
33. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1997, nr.81.
34. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr.1
35. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2000, nr.139-140.
36. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, nr.3-4.
37. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2006, nr.131-133.
38. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, nr.8.
39. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr.171-174.
40. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr.127-130.
41. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2008, nr.230-232.
42. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, nr.8.
43. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, nr.59-60.
44. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr.55-56.
45. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2008, nr.237-240.
46. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, nr.56-57.
47. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1999, nr.22-23.
48. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1997, Nr.82-83.
49. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.91-94.
50. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2012, nr.1-6.
51. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, nr.1-4.
52. Ibidem.
53. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2011, nr.170-175.
54. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2000, nr.166-168.
55. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2010, nr.226.
56. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2011, nr.164-165.
57. Timofei S. Răspunderea penală pentru infracțiunile în domeniul concurenței. - Chișinău: CEP USM, 2011, p.229.
58. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1997, nr.62.
59. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1999, nr.118.
60. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1997, nr.6.
61. Botnaru S., Șavga A., Grosu V., Grama M. Drept penal. Partea Generală, p.196.

62. Ulianovschi X. Considerațiuni generale cu privire la subiectul special al infracțiunilor militare // Revista Națională de Drept, 2006, nr.3, p.47-58.
63. Boroî A., Gorunescu M., Popoescu M. Dicționar de drept penal. - București: ALL Beck, 2004, p.382.
64. Alexandru M. Participația penală: studiu de doctrină și jurisprudență. - București: Hamangiu, 2008, p.5.
65. Ungureanu A. Drept penal român. Partea Generală, p.78.
66. Mitrache C. Drept penal român. Partea Generală, p.89.
67. Bulai C. Manual de drept penal. Partea Generală, p.211; Bulai C., Bulai B.N. Manual de drept penal. Partea Generală, p.218.
68. Alecu Gh. Instituții de drept penal. Partea Generală și Partea Specială, p.45.
69. Павлов В.Г. Субъект преступления. - Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2001, с.208.
70. Бачурин Э.А. Специальный субъект преступления: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. - Красноярск, 2005, с.6-7.
71. Семёнов С.А. Понятие специального субъекта преступления // Журнал российского права, 1998, №7, с.65-69.
72. Терентьев В.І. Відповідальність спеціального суб'єкта злочину за кримінальним правом України: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. - Одеса, 2003, с.17.

Prezentat la 28.08.2012